

MỘT SỐ VẤN ĐỀ ĐẶT RA ĐỐI VỚI PHÁT TRIỂN ĐỘI NGŨ GIẢNG VIÊN Ở CÁC TRƯỜNG ĐẠI HỌC HIỆN NAY

Thân Văn Quân

Khoa Sư phạm Quân sự, Học viện Chính trị, Bộ Quốc phòng

Tóm tắt. Với vai trò là người kiến tạo tri thức, phát triển năng lực, phẩm chất cho sinh viên, đội ngũ giảng viên đã góp phần to lớn trong đào tạo nguồn nhân lực vừa hồng vừa chuyên cho xã hội. Theo đó, phát triển đội ngũ giảng viên là nhiệm vụ vai trò then chốt trong việc nâng cao chất lượng đào tạo của các trường đại học. Nội dung phát triển đội ngũ giảng viên bao gồm, phát triển về số lượng, chất lượng và cơ cấu, trong đó đảm bảo đủ về số lượng, đáp ứng yêu cầu về chất lượng, hợp lý về cơ cấu là yêu cầu quan trọng đối với mỗi nhà trường. Trong bối cảnh hiện nay, phát triển đội ngũ giảng viên đang đứng trước thuận lợi nhưng cũng nhiều khó khăn, thử thách đòi hỏi chủ thể quản lý các cấp cần có sự quan tâm, tìm kiếm các giải pháp hợp lý để nâng cao chất lượng nguồn nhân lực quan trọng này.

Từ khóa: Đại học, giáo dục đại học, giảng viên, giảng viên đại học, đội ngũ giảng viên, phát triển đội ngũ giảng viên.

1. Mở đầu

Trong những năm qua, vấn đề xây dựng, phát triển đội ngũ giảng viên ở các trường đại học được toàn xã hội đặc biệt quan tâm, có thể kể đến các công trình nghiên cứu tiêu biểu như: Ở góc độ chung, tác giả Trần Bá Hoàn trong nghiên cứu *Vấn đề giáo viên những nghiên cứu lý luận và thực tiễn* đã chỉ ra ba nhân tố ảnh hưởng đến chất lượng giáo viên: Quá trình đào tạo, sử dụng và bồi dưỡng giáo viên; hoàn cảnh, điều kiện lao động sự phạm của người giáo viên; ý chí, thói quen và năng lực của người giáo viên... [4]. Nếu chủ thể quản lý quan tâm thường xuyên đến quá trình đào tạo, sử dụng và bồi dưỡng giáo viên sẽ đảm bảo xây dựng và phát triển được đội ngũ giáo viên có chất lượng tốt, thực hiện thành công nhiệm vụ xây dựng, phát triển xã hội. Tác giả Bùi Minh Hiền trong *Quản lý giáo dục* cho rằng, để phát triển đội ngũ giáo viên phải coi trọng ba vấn đề chủ yếu: Đủ về số lượng, đạt chuẩn về chất lượng, đồng bộ về cơ cấu. Tác giả đã chỉ ra những điều cần chú ý phát triển đội ngũ giáo viên trong khâu kế hoạch, khâu tổ chức - chỉ đạo, khâu kiểm tra, đồng thời chỉ ra các biện pháp cơ bản phát triển đội ngũ giáo ở các nhà trường hiện nay [5]. Tác giả Trần Kiểm trong *Những vấn đề cơ bản của khoa học quản lý giáo dục* cũng đã chỉ ra một trong yếu tố quyết định phát triển đội ngũ giáo viên thì cần phải xác định trình độ hiện có của đội ngũ thầy giáo. Mặt khác, phát triển đội ngũ thầy giáo không chỉ nhằm vào người giáo viên, mà còn phải bao hàm cả đội ngũ những nhà quản lý giáo dục; việc đầu tư phát triển đội ngũ giáo viên được hiểu là trách nhiệm của Nhà nước và của toàn xã hội, trong đó Nhà nước giữ vai trò chủ đạo [7].

Bàn trực tiếp đến việc đổi mới công tác phát triển đội ngũ giảng viên các trường đại học, tác giả Lê Đức Ngọc trong *Giáo dục đại học - Quan điểm và giải pháp* đã đưa ra hai lý do chính

làm cho vấn đề phát triển đội ngũ giảng viên trở thành mối quan tâm hàng đầu của nhà trường đại học, đó là: *Thứ nhất*, trình độ của đội ngũ và *Thứ hai*, chi phí lương và phụ cấp cho đội ngũ này [10]. Tác giả Phan Văn Kha cũng cho rằng, để phát triển đội ngũ giảng viên ở các trường đại học hiện nay cần có sự quan tâm phát triển đồng bộ, toàn diện về quy mô và chất lượng, trong đó chất lượng đóng vai trò quan trọng [6]. Cùng hướng nghiên cứu, tác giả Nguyễn Thị Mỹ Lộc, Trần Khánh Đức [9] và tác giả Đỗ Thị Hòa [3] đã đi sâu phân tích các chính sách quốc gia về phát triển đội ngũ giảng viên đại học ở góc độ vĩ mô như: mục tiêu, kế hoạch chiến lược, cơ chế, chính sách... đến đảm bảo số lượng, nâng cao chất lượng, điều chỉnh cơ cấu đội ngũ giảng viên cho phù hợp với sự phát triển của đời sống kinh tế, văn hóa, xã hội của đất nước. Ngoài ra còn nhiều tác giả với các công trình khác nhau, trên các lĩnh vực giáo dục cụ thể cũng quan tâm nghiên cứu. Các công trình nghiên cứu đã phân nào làm sáng tỏ cơ sở lí luận và thực tiễn đồng thời, khẳng định yêu cầu khách quan của xây dựng, phát triển và nâng cao chất lượng đội ngũ giảng viên trước yêu cầu ngày càng cao của thực tiễn phát triển đất nước hiện nay.

Trong tình hình hiện nay, phát triển đội ngũ giảng viên ở các trường đại học đang tồn tại nhiều bất cập cả về kế hoạch, quy hoạch phát triển đội ngũ giảng viên, đảm bảo sự phát triển hài hòa giữa số lượng, chất lượng và cơ cấu đội ngũ giảng viên. Theo đó, phân tích, làm rõ một số vấn đề chung về lí luận phát triển đội ngũ giảng viên trong giai đoạn hiện nay, đưa ra minh chứng về thực trạng phát triển đội ngũ giảng viên ở các trường đại học ở thời điểm cụ thể, từ đó luận giải tìm ra ưu điểm, hạn chế bất cập của công tác phát triển đội ngũ giảng viên ở các trường đại học thời gian qua. Trên cơ sở đó, đề xuất các giải pháp cơ bản phát triển đội ngũ giảng viên ở các trường đại học hiện nay, đáp ứng yêu cầu đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Khái quát một số vấn đề lí luận về phát triển đội ngũ giảng viên ở các trường đại học

2.1.1. Đội ngũ giảng viên ở các trường đại học

Giảng viên là chức danh nghề nghiệp của nhà giáo làm công tác giảng dạy và nghiên cứu khoa học ở các trường đại học và cao đẳng.

Tại Điều 70, Luật giáo dục 2005, sửa đổi bổ sung 2009 và 2014 đã chỉ rõ: “Nhà giáo giảng dạy ở cơ sở giáo dục mầm non, giáo dục phổ thông, giáo dục nghề nghiệp trình độ sơ cấp nghề, trung cấp nghề, trung cấp chuyên nghiệp gọi là giáo viên. Nhà giáo giảng dạy ở cơ sở giáo dục đại học, trường cao đẳng nghề gọi là giảng viên” [13, tr.65].

Như vậy, giảng viên là những người làm nhiệm vụ giảng dạy, giáo dục, nghiên cứu khoa học trong các cơ sở giáo dục đại học và trường cao đẳng; có tiêu chuẩn, chức trách, nhiệm vụ quyền hạn theo quy định của nhà nước và quy định của các cơ sở giáo dục đại học và trường cao đẳng.

Giảng viên có vai trò quan trọng, là người quyết định trực tiếp đến quy mô, chất lượng, hiệu quả giáo dục, đào tạo của nhà trường. Thông qua hoạt động giảng dạy, nghiên cứu khoa học, giảng viên sẽ là lực lượng trực tiếp hiện mục tiêu đào tạo; trực tiếp thực hiện đào tạo đội ngũ cán bộ có kiến thức khoa học, có kĩ năng nghề nghiệp cần thiết đáp ứng yêu cầu sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước. Giảng viên là chủ thể trực tiếp tổ chức, chỉ đạo, điều khiển quá trình dạy học nhằm trang bị kiến thức, rèn luyện kĩ năng, phát triển tư duy nghề nghiệp, giáo dục nhân cách cho người học, đáp ứng mục tiêu yêu cầu giáo dục và đào tạo của nhà trường.

Có thể hiểu: *Đội ngũ giảng viên ở các trường đại học là tập hợp những nhà giáo thực hiện nhiệm vụ giảng dạy, giáo dục và nghiên cứu khoa học; có đủ đầy đủ tiêu chuẩn và thực hiện các chức trách, nhiệm vụ của giảng viên theo quy định của nhà nước.*

Đề cập đến đội ngũ giảng viên ở các trường đại học phải xem xét ở số lượng của đội ngũ, chất lượng của đội ngũ và cơ cấu của đội ngũ. Trong đó, *số lượng* giảng viên biểu thị về mặt

định lượng, phản ánh quy mô của đội ngũ nhiều hay ít giảng viên. Số lượng giảng viên ở các trường đại học phụ thuộc vào quy mô, sự phân chia tổ chức, biên chế và nhiệm vụ giáo dục, đào tạo của các trường. *Cơ cấu* của đội ngũ giảng viên ở các trường đại học phản ánh các thành phần trong cấu trúc của đội ngũ, bao gồm: cơ cấu về chuyên môn, cơ cấu về trình độ, cơ cấu về lứa tuổi, cơ cấu về giới tính, cơ cấu về thâm niên nghề nghiệp và tham gia các tổ chức đoàn thể,... Cơ cấu về chuyên môn phản ánh mối tương quan giữa giảng viên ở các chuyên ngành trong nhà trường và giữa các bộ môn trong từng khoa. Cơ cấu về trình độ phản ánh trình độ được đào tạo của các giảng viên. Cơ cấu về đội tuổi phản ánh tuổi đời của đội ngũ giảng viên. Cơ cấu về thâm niên nghề nghiệp phản ánh tuổi nghề của giảng viên,... Cơ cấu đội ngũ giảng viên ở các trường đại học hợp lý cũng tạo nên chất lượng của đội ngũ giảng viên. *Chất lượng* đội ngũ giảng viên ở các trường đại học được thể hiện phẩm chất, năng lực của từng người, là sự tổng hợp phẩm chất nhân cách, trình độ, năng lực của các giảng viên. Tuy nhiên, chất lượng của đội ngũ giảng viên không chỉ là sự cộng lại đơn thuần của các phẩm chất cá nhân mà là tổng hoà của các phẩm chất của cả đội ngũ. Thể hiện ở những đặc trưng của một tập thể sư phạm, với bầu không khí tâm lý chuyên môn tốt.

Chất lượng đội ngũ giảng viên ở các trường đại học còn được thể hiện ở đầy đủ về số lượng, có một cơ cấu hợp lý. Một đội ngũ giảng viên có chất lượng không chỉ là tổng hợp chất lượng của từng giảng viên mà còn thể hiện ở mặt số lượng và cơ cấu của đội ngũ. Không thể có một đội ngũ giảng viên có chất lượng tốt khi thiếu hoặc thừa về số lượng và thiếu hợp lý về cơ cấu.

2.1.2. Phát triển đội ngũ giảng viên ở các trường đại học

Theo Từ điển Tiếng Việt của Viện Ngôn ngữ học do tác giả Hoàng Phê (chủ biên) thì: “Phát triển là biến đổi hoặc làm cho biến đổi từ ít đến nhiều, hẹp đến rộng, thấp đến cao, đơn giản đến phức tạp” [14]. Theo tiếp cận của triết học, phát triển là quá trình vận động tiến lên từ thấp đến cao, từ đơn giản đến phức tạp, từ kém hoàn thiện đến hoàn thiện hơn của một sự vật. Quá trình vận động đó diễn ra vừa dần dần, vừa nhảy vọt để đưa tới sự ra đời của cái mới thay thế cái cũ. Sự phát triển là kết quả của quá trình thay đổi dần về lượng dẫn đến sự thay đổi về chất, quá trình diễn ra theo đường xoắn ốc và hết mỗi chu kỳ sự vật lặp lại đường như sự vật ban đầu nhưng ở mức cao hơn.

Như vậy, có thể hiểu: *Phát triển đội ngũ giảng viên ở các trường đại học là tổng hợp những tác động có mục đích, có kế hoạch của chủ thể đến đội ngũ giảng viên làm cho họ thay đổi theo hướng có đủ số lượng, đảm bảo về chất lượng, hợp lý về cơ cấu đáp ứng yêu cầu giáo dục và đào tạo của các trường đại học trong bối cảnh đổi mới giáo dục.*

Mục đích phát triển đội ngũ giảng viên ở các trường đại học là một hoạt động mang tính mục đích, tính kế hoạch của các chủ thể quản lý tác động vào đội ngũ giảng viên, nhằm làm cho đội ngũ có đủ về số lượng, đảm bảo về chất lượng, hợp lý về cơ cấu, đáp ứng tốt yêu cầu giáo dục, đào tạo của các trường đại học trong bối cảnh đổi mới giáo dục. Hay nói cách khác, mục đích phát triển đội ngũ giảng viên ở các trường đại học là nhằm làm cho đội ngũ có đủ về số lượng, có chất lượng tốt và có cơ cấu hợp lý, đáp ứng tốt nhiệm vụ giáo dục, đào tạo của các trường đại học trong bối cảnh đổi mới giáo dục.

Chủ thể phát triển đội ngũ giảng viên ở các trường đại học, bao gồm: Đảng uỷ, Ban Giám đốc; cơ quan tham mưu; cấp uỷ các khoa. Giảng viên vừa là khách thể, vừa là chủ thể phát triển đội ngũ giảng viên. Các hoạt động của chủ thể trực tiếp và gián tiếp phát triển đội ngũ giảng viên ở các trường đại học có mối quan hệ chặt chẽ với nhau, đều hướng tới thực hiện mục tiêu phát triển về số lượng, chất lượng và cơ cấu đội ngũ giảng viên, đáp ứng mục tiêu, yêu cầu đào tạo ở các trường đại học và yêu cầu đổi mới giáo dục.

Nội dung phát triển đội ngũ giảng viên ở các trường đại học, bao gồm:

- *Phát triển về số lượng*: Số lượng của đội ngũ giảng ở các trường đại học là biểu thị về mặt định lượng của đội ngũ, nó phản ánh quy mô lớn, nhỏ, nhiều, ít số lượng giảng viên. Trong đội

ngũ nói chung, đội ngũ giảng viên nói riêng thì số lượng của đội ngũ trên một khía cạnh nào đó có thể được xem là chất lượng. Một đội ngũ giảng viên có chất lượng tốt khi có đủ về số lượng đáp ứng với yêu cầu nhiệm vụ giáo dục, đào tạo của các trường đại học. Tùy theo mỗi giai đoạn phát triển, nhiệm vụ giáo dục, đào tạo của các trường đại học mà đội ngũ giảng viên cần có số lượng để đáp ứng đòi hỏi của tình hình nhiệm vụ. Một đội ngũ giảng viên có chất lượng phải đảm bảo đủ về số lượng đáp ứng yêu cầu giáo dục, đào tạo. Không có đủ số lượng, sự thiếu hụt về số lượng gây ra sự quá tải trong quá trình thực hiện nhiệm vụ giáo dục, đào tạo; đồng thời làm cho mỗi giảng viên không có điều kiện cần thiết để học tập, tích lũy kiến thức nâng cao trình độ. Nếu thừa về số lượng sẽ dẫn đến lãng phí nhân lực và ảnh hưởng đến quy hoạch các đối tượng khác ở các trường đại học. Số lượng giảng viên đủ sẽ tạo nên sức mạnh và khả năng hoàn thành nhiệm vụ của cả đội ngũ. Như vậy, phát triển đội ngũ giảng viên ở các trường đại học, trước hết phát triển về số lượng. Các trường đại học phải có quy hoạch cụ thể về số lượng giảng viên để có thể đáp ứng yêu cầu nhiệm vụ giáo dục, đào tạo trong bối cảnh đổi mới giáo dục. Các khoa ở các trường đại học phải có quy hoạch số lượng giảng viên của khoa mình khoa học, phù hợp với nhiệm vụ của khoa và có lực lượng dự trữ hợp lý.

- *Phát triển về chất lượng:* Một vấn đề chủ yếu, có tầm quan trọng hàng đầu trong phát triển đội ngũ giảng viên các trường đại học là phải quan tâm phát triển về chất lượng. Các trường đại học phải xác định các tiêu chí về chuẩn giảng viên và có các phương thức phù hợp nhằm phát triển đội ngũ này theo các tiêu chí đó. Phát triển về chất lượng giảng viên cần tập trung vào các vấn đề: Phẩm chất chính trị, đạo đức; năng lực sư phạm; năng lực chuyên môn, nghiệp vụ; chuẩn chức danh của giảng viên. Cụ thể: Về phẩm chất chính trị, đạo đức: Giảng viên các trường đại học có bản lĩnh chính trị vững vàng, phẩm chất đạo đức trong sáng, lối sống và cách ứng xử chuẩn mực; được đồng nghiệp, người học và tập thể tin cậy, yêu mến, kính trọng. gương mẫu thực hiện và tích cực tuyên truyền, vận động đồng nghiệp và người học chấp hành chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách, pháp luật của nhà nước; có năng lực và tích cực tham gia đấu tranh trên mặt trận tư tưởng lý luận. Yêu nghề, tâm huyết, trách nhiệm với nghề nghiệp; giữ gìn phẩm chất, danh dự, uy tín của nhà giáo. Lối sống lành mạnh, văn minh, tác phong làm việc khoa học, nghiêm túc, chuẩn mực trong quan hệ với đồng nghiệp và người học. Năng lực chuyên môn, nghiệp vụ: Giảng viên các trường đại học có trình độ chuyên môn, nghiệp vụ vững vàng; thường xuyên tự bồi dưỡng phát triển chuyên môn, nghiệp vụ. Trình độ chuyên môn đạt chuẩn trình độ đào tạo theo quy định. Có kiến thức và kỹ năng về nghiệp vụ sư phạm; có ý thức và năng lực hỗ trợ đồng nghiệp và người học phát triển nghề nghiệp. Sử dụng được ngoại ngữ và có năng lực ứng dụng công nghệ thông tin và truyền thông trong giảng dạy và nghiên cứu; đạt trình độ ngoại ngữ theo quy định. Vận dụng được các phương pháp và kỹ thuật dạy học hiện đại trong thiết kế và tổ chức dạy học. Thiết kế, sử dụng được các công cụ đánh giá kết quả học tập của người học; có năng lực đánh giá, phát triển chương trình đào tạo; tích cực tham gia phát triển chương trình cho các đối tượng dạy học. Am hiểu người học, có năng lực tư vấn, hướng dẫn người học trong quá trình đào tạo và sau khi tốt nghiệp. Năng lực nghiên cứu khoa học: Giảng viên các trường đại học có năng lực thực hiện thành công đề tài, dự án và hướng dẫn nghiên cứu khoa học; có năng lực chuyển giao kết quả nghiên cứu trong giáo dục, đào tạo; đăng tải được các kết quả nghiên cứu, xuất bản được nguồn học liệu phục vụ đào tạo, bồi dưỡng. Có năng lực hướng dẫn người học, đồng nghiệp thực hiện các hoạt động nghiên cứu khoa học.

- *Phát triển về cơ cấu:* Cùng với phát triển về số lượng, chất lượng, phát triển đội ngũ giảng viên các trường đại học cần phải phát triển về cơ cấu của đội ngũ. Cơ cấu đội ngũ giảng viên nói lên các thành viên của đội ngũ được bố trí sắp xếp theo một nguyên tắc, một quy luật nhất định và sự tác động lẫn nhau giữa các thành viên đó. Cơ cấu được biểu hiện trên các mặt: cơ cấu về độ tuổi, thâm niên công tác, cơ cấu về chuyên môn, cơ cấu về trình độ,... Một cơ cấu giảng viên hợp lý, sẽ tạo thành một sức mạnh tổng hợp, hài hòa, phù hợp với yêu cầu nhiệm vụ giáo dục, đào tạo của các trường đại học. Hiện nay, trong bối cảnh đổi mới giáo dục, các trường đại học

cần quan tâm phát triển cơ cấu chuyên môn, trình độ đào tạo, độ tuổi của đội ngũ giảng viên. Cần đảm bảo sự hợp lý về cơ cấu đội ngũ giảng viên của từng khoa và của toàn trường; vừa đảm bảo thực hiện tốt nhiệm vụ giáo dục, đào tạo của trường, vừa đảm bảo tình kế thừa, phát triển và có lực lượng dự trữ của các khoa chuyên ngành.

2.2. Những vấn đề đặt ra đối với phát triển đội ngũ giảng viên các trường đại học hiện nay

2.2.1. Bối cảnh đổi mới giáo dục ở Việt Nam hiện nay

Yêu cầu đổi mới giáo dục ở Việt Nam hiện nay bao gồm: đổi mới tư duy, nhận thức, mục tiêu, quan điểm và động lực phát triển giáo dục và đào tạo; làm lành mạnh hóa môi trường giáo dục; đổi mới nội dung và phương thức, cơ chế phát triển giáo dục và đặc biệt cách tổ chức chỉ đạo thực hiện quá trình đổi mới giáo dục; đổi mới tất cả các mặt, các yếu tố cấu thành hệ thống giáo dục và các quá trình giáo dục. Trước mắt cần: đổi mới chương trình, sách giáo khoa, phương pháp và hình thức giảng dạy; đổi mới kiểm tra, đánh giá, coi trọng đánh giá năng lực người học..., Đặc biệt, trong đó, tập trung nâng cao chất lượng đội ngũ nhà giáo nói chung, đội ngũ giảng viên ở các trường đại học được xem là khâu đột phá, chiến lược trong phát triển của nhà trường đại học hiện nay.

Theo đó, đảm bảo phát triển về số lượng đội ngũ giảng viên một cách bền vững. Đảm bảo số lượng nguồn nhân lực đội ngũ giảng viên theo biên chế hiện nay tuy không phải là vấn đề khó, nhưng đảm bảo sự phát triển liên tục, bền vững giữa các thế hệ, đảm bảo tính kế cận liên tục lại là những đòi hỏi phải được các nhà quản lý phải quan tâm thường xuyên. Đặc biệt, thường xuyên làm tốt công tác tạo nguồn, tuyển chọn, quy hoạch, đào tạo và bồi dưỡng, sử dụng giảng viên một cách hợp lý; quan tâm duy trì số lượng đủ theo biên chế và có lực lượng dự trữ theo quy định. Đảm bảo phát triển chất lượng đội ngũ giảng viên các trường đại học tương xứng với yêu cầu nhiệm vụ giáo dục và đào tạo, phát triển kinh tế, xã hội của đất nước. Phát triển đội ngũ giảng viên đảm bảo vừa có phẩm chất đạo đức nghề nghiệp, đồng thời phải có trình độ kiến thức, kỹ năng, kinh nghiệm sư phạm cao, yêu nghề, hết lòng phấn đấu vì nghề. Phát triển chất lượng đội ngũ giảng viên ở các trường đại học hiện nay phải hướng tới đảm bảo sự đồng đều, rộng khắp, có chiều sâu, bền vững được thể hiện cụ thể bằng năng lực sư phạm trong thực tiễn và khả năng hoàn thành chức trách, nhiệm vụ được giao. Phát triển hợp lý về cơ cấu đội ngũ giảng viên, đảm bảo tính ổn định, liên tục, kế thừa và phát triển. Sự phát triển, ổn định, đồng đều về cơ cấu đội ngũ giảng viên đảm bảo ở nhiều nội dung như: sự đồng đều, ổn định về trình độ chuyên môn, chuyên ngành đào tạo; đảm bảo cơ cấu về giới tính, tuổi đời, tuổi nghề và kinh nghiệm công tác được xen kẽ hợp lý, thế hệ đi trước đi đầu, hướng dẫn thế hệ đi sau, bổ sung cho nhau; đảm bảo cơ cấu về trình độ đào tạo, về học hàm, học vị với lực lượng kế cận, kế tiếp có chiều sâu, ổn định bền vững.

Trong xu thế hội nhập và yêu cầu đổi mới giáo dục, các yêu cầu trên ngày càng được đặt ra ở mức độ cao hơn, thực tế và cụ thể hơn, đảm bảo cho giảng viên thực hiện tốt chức trách, nhiệm vụ của bản thân, nâng cao chất lượng giáo dục và đào tạo ở các nhà trường đại học của hiện nay.

2.2.2. Thực trạng phát triển đội ngũ giảng viên các trường đại học hiện nay

2.2.2.1. Thành tựu

Các trường đại học hiện nay đã có nhiều chủ trương, biện pháp kiên toàn, phát triển đội ngũ giảng viên; có quy hoạch, kế hoạch đào tạo, bồi dưỡng giảng viên; cử đi học tập, bồi dưỡng ở trong và ngoài nước để nâng cao trình độ chuyên môn, nghiệp vụ; phát huy tính tích cực, chủ động của mỗi giảng viên trong tự học tập, tự nghiên cứu để nâng cao năng lực, tay nghề sư phạm, thực tiễn sư phạm. Theo đánh giá chung, đội ngũ giảng viên các trường đại học về cơ bản đủ về số lượng, đảm bảo về chất lượng, có cơ cấu tương đối hợp lý, kiến thức và năng lực chuyên môn cao, phẩm chất đạo đức tốt, tác phong sư phạm mẫu mực, tinh thần trách nhiệm cao, có kỹ năng, phương pháp và kinh nghiệm trong giảng dạy, quản lý giáo dục và nghiên cứu khoa học, đáp ứng được yêu cầu giáo dục và đào tạo nguồn nhân lực cho đất nước.

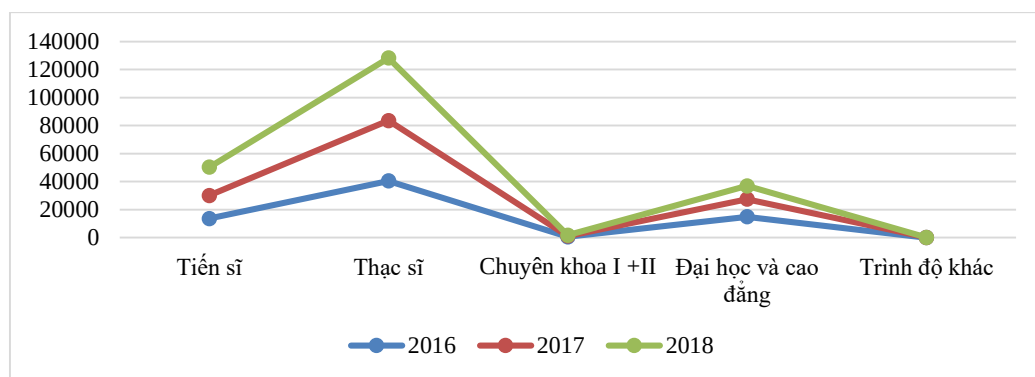
Bảng 1. Kết quả tổng hợp thực trạng đội ngũ giảng viên ở các trường đại học từ năm 2015 đến 2018

TT	Nội dung	Tổng số			Tốc độ tăng, giảm (%)	
1.	Năm học	2016	2017	2018	2016 - 2017	2017 - 2018
2.	Số trường đại học	223	235	235	+5,38	0,00
3.	Số lượng giảng viên	69.591	72.792	74.991	+4,60	+3,02
4.	Số lượng sinh viên	1.753.174	1.767.879	1.707.025	+0,84	- 3,45
5.	Tỉ lệ SV/GV	25,19/1	24,28/1	22,76/1	-3,62	-6,27
6.	Cơ cấu và chất lượng giảng viên					
Giảng viên cơ hữu	Nữ	32.690	35.064	36.550	+7,26	+4,23
	Dân tộc	1.063	716	816	-32,64	+13,96
	Giáo sư	550	574	729	+4,36	+27,00
	Phó giáo sư	3.317	4.113	4.538	+24,00	+10,33
Trình độ đào tạo	Tiến sĩ	13.598	16.514	20.198	+21,44	+22,30
	Thạc sĩ	40.426	43.127	44.634	+6,68	+3,49
	Chuyên khoa I + II	620	523	623	-15,65	+19,12
	Đại học và cao đẳng	14.897	12.519	9.495	-15,96	+5,84
	Trình độ khác	50	109	32	+118,00	- 70,64

Nguồn: Tổng hợp thống kê giáo dục đại học - Bộ Giáo dục và Đào tạo [11],[12]

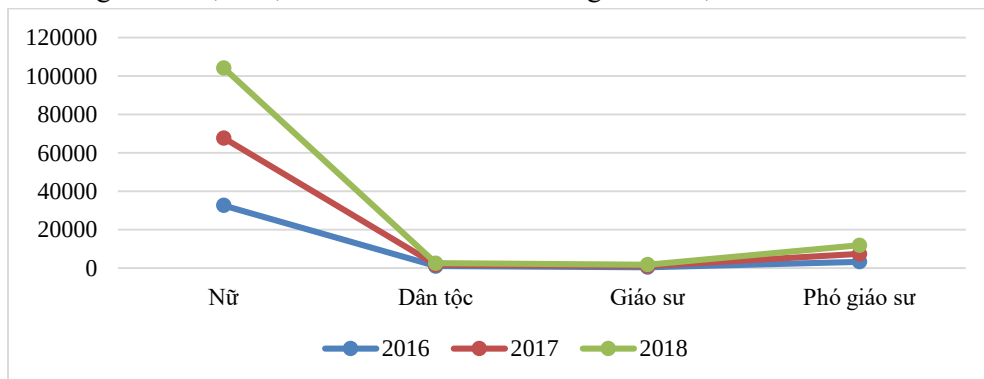
Về số lượng giảng viên tăng mạnh theo hàng năm: một số trường làm tốt công tác tạo nguồn, tuyển chọn, bổ sung nên có lượng dự trữ tốt. Năm 2016 là 69591 người đến 2017 là 72792 người, tăng thêm 4,60%, đến năm 2018 là 74991, tăng thêm 3,02%. Trong đó, số lượng giảng viên đầu ngành, có học hàm, học vị tăng mạnh, cụ thể: Giáo sư từ năm 2016 đến 2017 tăng thêm 4,36%, đến năm 2018 tăng thêm 27%; Phó giáo sư từ năm 2016 đến 2017 tăng thêm 24%, đến năm 2018 tăng thêm 10,33%.

Về chất lượng chất lượng đội ngũ giảng viên tương đối đồng đều về năng lực chuyên môn, nghiệp vụ sư phạm: số lượng giảng viên có trình độ sau đại học ngày một tăng, từ năm 2016 đến 2017 giảng viên có trình độ tiến sĩ tăng 21,44%; năm 2018 tăng thêm 22,30%; từ năm 2016 đến 2017 giảng viên có trình độ thạc sĩ tăng 6,68%; năm 2018 tăng thêm 3,49%.

Biểu đồ 1. Trình độ đào tạo của đội ngũ giảng viên ở các trường đại học

Cơ cấu đội ngũ giảng viên của các trường đại học về trình độ đào tạo, giới tính, dân tộc ngày một tăng đáp ứng được yêu cầu, nhiệm vụ giáo dục và đào tạo hiện tại, đảm bảo tốt nguồn kế cận trong những giai đoạn tiếp theo. Tỷ lệ sinh viên trên giảng viên ngày một giảm, năm 2016, có tỷ lệ là 25,19 sinh viên trên 01 giảng viên, thì năm 2018 là 22,76 sinh viên trên 01 giảng viên, giảm 6,27%. Cơ cấu về trình độ đào tạo, học hàm, học vị tăng thêm hàng năm, tỷ lệ giáo sư năm 2016 -2017 tăng thêm 4,36%, đến năm 2017 – 2018 tăng thêm 27%; phó giáo sư năm 2016 – 2017 tăng thêm 24%, năm 2017 – 2018 tăng thêm 10,33%; trình độ tiến sĩ năm 2016 – 2017 tăng thêm 21,44%, đến năm 2017 – 2018 tăng thêm 22,30%.

Biểu đồ 2. Cơ cấu của đội ngũ giảng viên ở các trường đại học

2.2.2.2. Hạn chế, bất cập

Trước yêu cầu đổi mới căn bản, toàn diện nền giáo dục, đáp ứng yêu cầu hội nhập quốc tế, nâng cao chất lượng nguồn nhân lực cho đất nước thì đội ngũ giảng viên các trường đại học hiện nay vẫn còn tồn tại những hạn chế, bất cập cả về số lượng, chất lượng và cơ cấu.

Số lượng giảng viên thường xuyên có sự biến động làm cho nhiều khoa vừa thừa, vừa thiếu giảng viên, nhất là những giảng viên đầu ngành, giảng viên cốt cán tỷ lệ sinh viên trên một giảng viên vẫn còn cao. Trong khi những trường đại học hàng đầu thế giới như Đại học Harvard (Hoa Kỳ) có tỷ lệ sinh viên/giảng viên là 13/2 (trong đó tỷ lệ SV/GS là 3,5/1), các nước có nền giáo dục đại học tiên tiến nói chung có tỷ lệ sinh viên/giảng viên nằm trong khoảng 15 - 20/1. Chưa tính đến cơ cấu ngành nghề và một số ngành nhà nước ưu tiên đầu tư đảm bảo sự cân đối của xã hội. Ở nước ta tỷ lệ sinh viên/giảng viên còn rất cao, năm 2016 là 25,19/1, năm 2017 là 24,28/1, năm 2018 là 22,76/1.

Chất lượng đội ngũ giảng viên ở các trường đại học hiện nay còn nhiều hạn chế. Mặc dù tỷ lệ giáo sư, phó giáo sư, giảng viên có học vị tiến sĩ ngày càng cao, năm 2016 – 2017 tỷ lệ phó giáo sư tăng +24%, giáo sư tăng +4,36%; năm 2017 – 2018, tỷ lệ phó giáo sư tăng +10,33%, giáo sư tăng +27%. Tuy nhiên, tỷ lệ giảng viên đạt chuẩn về bằng cấp tăng nhưng chất lượng giảng dạy chưa có nhiều biến đổi, chưa tương xứng với yêu cầu của thực tiễn giáo dục và đào tạo nguồn nhân lực cho đất nước. Thực tiễn, năng lực giảng dạy, nghiên cứu khoa học của một số giảng viên ở các trường đại học còn thấp. Đặc biệt, nhiều giảng viên chưa sử dụng thành thạo ngoại ngữ trong giảng dạy, nghiên cứu khoa học đáp ứng yêu cầu hội nhập quốc tế; hiểu biết và ứng dụng công nghệ thông tin trong dạy học và đổi mới phương pháp dạy học còn chậm. Nội dung giảng dạy còn nặng về lý thuyết, sách vở, chưa phù hợp với đặc thù khác nhau của các loại hình cơ sở giáo dục, vùng miền và các đối tượng người học; đào tạo chưa gắn chặt với sử dụng, với đời sống kinh tế - xã hội; chưa chuyển mạnh theo nhu cầu xã hội; chưa chú trọng giáo dục kỹ năng sống, rèn luyện các kỹ năng mềm (làm việc nhóm, ứng dụng công nghệ thông tin, nâng cao trình độ ngoại ngữ và hoạt động xã hội), phát huy tính sáng tạo, năng lực thực hành của sinh viên. Theo số liệu của GS. Nguyễn Văn Tuấn - Đại học New South Wales, Australia, tại Hội thảo do Dự án Giáo dục tổ chức tại Hà Nội vào tháng 12/2010 thì trong vòng 10 năm (1996 -

2005), tổng số bài báo khoa học mà Việt Nam công bố là 3.456 bài. Theo nguồn cơ sở dữ liệu Scopus, truy cập ngày 7/1/2019 thì năm 2018 Việt Nam có 8234 bài, trong khi, Malaysia là 30892 bài, Singapore 21872 bài, Thái Lan 16713 bài, Indonesia là 29031 bài. Như vậy, sau 18, công bố quốc tế của Việt Nam năm tăng lên 4778 bài, trung bình mỗi năm chỉ đạt 265,4 bài.

Về cơ cấu của đội ngũ giảng viên ở các trường đại học còn những bất cập chưa đáp ứng được yêu cầu trước mắt và lâu dài; tình trạng hẫng hụt, chắp vá giữa các thế hệ giảng viên còn phổ biến; thiếu đội ngũ nòng cốt kế cận có trình độ chuyên môn cao. Tỷ lệ sinh viên trên giảng viên khá cao; mặc dù số lượng giảng viên được đào tạo cơ bản và có học hàm, học vị tăng theo từng năm, tuy nhiên trong từng trường, ở các chuyên ngành khác nhau tỉ lệ giảng viên có học hàm, học vị, trải qua thực tiễn nghề nghiệp ngày càng giảm sút nhanh; một số giảng viên có tuổi nghề, tuổi đời cao nhưng tuổi nghề chưa nhiều, có kinh nghiệm thực tiễn nhưng trình độ chuyên môn, nghiệp vụ sư phạm còn hạn chế.

Những hạn chế, yếu kém về đội ngũ giảng viên nêu trên đã ảnh hưởng rất lớn đến chất lượng đào tạo đại học ở nước ta. Vì vậy, phát triển đội ngũ giảng viên đảm bảo về số lượng, nâng cao chất lượng với cơ cấu, tỉ lệ hợp lý là khâu then chốt và yêu cầu cấp thiết ở các trường đại học hiện nay.

2.3. Một số giải pháp cơ bản phát triển đội ngũ giảng viên các trường đại học hiện nay

2.3.1. Xây dựng kế hoạch phát triển đội ngũ giảng viên phù hợp với yêu cầu giáo dục và đào tạo các trường đại học trong bối cảnh đổi mới giáo dục

Tuyển chọn, sử dụng, bố trí, sắp xếp, sàng lọc đội ngũ giảng viên là các nội dung quan trọng trong kế hoạch phát triển đội ngũ giảng viên. Để có đội ngũ giảng viên có chất lượng, cần đổi mới cơ chế tuyển dụng và đánh giá đội ngũ giảng viên hiện nay. Tuyển dụng là khâu đầu tiên trong chu trình phát triển, phải thực sự xuất phát từ nhu cầu công việc: quy mô, ngành nghề đào tạo, số lượng các đề tài nghiên cứu... vì việc tìm người, thay vì có người để sắp xếp, bố trí việc làm; bố trí, sắp xếp, sử dụng một cách hợp lý, khoa học, đảm bảo sự phát triển, tạo điều kiện cho giảng viên phát huy năng lực, sở trường của mình. Đặc biệt, căn cứ vào các tiêu chuẩn chức danh, mức độ hoàn thành nhiệm vụ, cần có biện pháp cụ thể đối với giảng viên chưa đáp ứng yêu cầu nhiệm vụ, tiến hành sàng lọc, phân loại giảng viên theo định kỳ, chất lượng thực hiện chức trách, nhiệm vụ. Sắp xếp, bố trí, đề bạt, bổ nhiệm hợp lý, khoa học sẽ tạo được động lực rất to lớn cho các giảng viên hoàn thành nhiệm vụ.

Để đảm bảo phát triển được đội ngũ giảng viên, cần kết hợp thực hiện hoàn thiện quy hoạch mạng lưới các cơ sở giáo dục đại học và đào tạo giảng viên trên cơ sở sử dụng các công cụ quản lý nhà nước như: chuẩn, quy chuẩn đối với cơ sở giáo dục đại học; công khai, minh bạch thông tin về điều kiện đảm bảo chất lượng và kết quả đầu ra, kiểm định chất lượng giáo dục và quy chuẩn đảm bảo chất lượng để định hướng đầu tư cũng như tổ chức, sắp xếp lại các cơ sở trong hệ thống cho phù hợp với nhu cầu phát triển nguồn nhân lực của đất nước. Nhà nước phải hoàn thiện quy hoạch đội ngũ giảng viên trong từng giai đoạn; xây dựng và hoàn thiện chuẩn năng lực giảng viên, hệ thống danh mục vị trí việc làm và cơ cấu giảng viên, từ đó có cơ sở để tuyển dụng đúng người, đúng việc, đúng số lượng, đảm bảo cơ cấu, tỉ lệ hợp lý.

Xây dựng kế hoạch phát triển đội ngũ giảng viên ở các trường đại học cần đảm bảo các yêu cầu như: dự báo chính xác được số lượng, chất lượng và cơ cấu đội ngũ giảng viên trong những năm tới; nắm chắc số lượng, chất lượng và cơ cấu đội ngũ giảng viên hiện nay; đề xuất chỉ tiêu số lượng, chất lượng và cơ cấu, phát triển hài hòa, hợp lý đội ngũ giảng viên.

2.3.2. Tổ chức các hoạt động bồi dưỡng chuyên môn, nghiệp vụ, nâng cao chất lượng đội ngũ giảng viên các trường đại học đáp ứng yêu cầu đổi mới giáo dục

Trước yêu cầu đổi mới giáo dục, đội ngũ giảng viên phải thường xuyên được đào tạo, bồi dưỡng để đáp ứng tốt với những yêu cầu đó. Các trường đại học cần quan tâm thường xuyên

tiến hành mở các khóa đào tạo, bồi dưỡng giảng viên như: cử giảng viên tham gia các lớp đào tạo ở các trường đại học trong và ngoài nước; các khóa đào tạo sau đại học; bồi dưỡng về chuyên môn, nghiệp vụ sư phạm; bồi dưỡng nâng cao trình độ ngoại ngữ, tin học; bồi dưỡng thông qua các lớp tập huấn; bồi dưỡng thông qua trao đổi kinh nghiệm, dự giờ, thăm lớp...

Quan tâm đổi mới các nội dung, phương pháp và hình thức bồi dưỡng, phát triển năng lực, phẩm chất, những vấn đề mới cho giảng viên trong tình hình hiện nay. Tổ chức đánh giá, phân loại đội ngũ giảng viên trước yêu cầu đổi mới. Xác định nội dung, chương trình cần bồi dưỡng cho giáo viên trước yêu cầu đổi mới giáo dục. Đổi mới phương pháp, hình thức, phương tiện bồi dưỡng phù hợp. Tiếp tục quan tâm đào tạo, bồi dưỡng đội ngũ giảng viên đáp ứng yêu cầu thực tiễn giáo dục và đào tạo tạo nguồn nhân lực. Với yêu cầu ngày càng cao về kiến thức, kỹ năng, thái độ, chất lượng đội ngũ giảng viên cần được nâng lên tương xứng.

2.3.3. Tạo môi trường sư phạm thuận lợi cho đội ngũ giảng viên tự học, tự bồi dưỡng đáp ứng yêu cầu đổi mới giáo dục hiện nay

Xây dựng môi trường dân chủ, bầu không khí tâm lý tích cực cho giảng viên trong dạy học, giáo dục; khuyến khích giảng viên sáng tạo, đổi mới phương pháp dạy học, vận dụng các phương pháp dạy học tích cực, xây dựng môi trường sư phạm tích cực, văn hóa trường học. Sự đồng thuận của đội ngũ giảng viên được đảm bảo bởi việc tạo ra “vốn tổ chức” qua thiết chế “Tổ chức biết học hỏi” chính là biểu hiện của văn hóa nhà trường – văn hóa chất lượng. Đó là môi trường mà mọi người cùng thi đua học tập, rèn luyện; mọi hành vi của giáo viên trong đội ngũ đều hướng đến khát vọng là hoàn thiện nhân cách của mình, nhằm góp sức nâng cao chất lượng đào tạo của nhà trường đại học.

Trong bối cảnh hiện nay, nhanh chóng trao quyền tự chủ thực sự, đầy đủ cho các cơ sở giáo dục đại học, trong đó hiệu trưởng có quyền thỏa thuận lương, phụ cấp với giảng viên đại học. Tiếp tục hoàn thiện cơ chế, điều kiện để giao quyền tự chủ và trách nhiệm xã hội theo hướng phát huy tiềm năng, sức sáng tạo, năng động của các trường trong tuyển chọn, phát triển đội ngũ giảng viên. Thực hiện đổi mới chính sách tiền lương, tạo động lực cho cán bộ, giảng viên tâm huyết với nghề. Trong cơ chế thị trường hiện nay, chính sách sử dụng đội ngũ giảng viên có hiệu quả bao hàm nhiều yếu tố, nhưng tiền lương, tiền công là yếu tố hàng đầu, có tính quyết định. Chính sách đãi ngộ đội ngũ giảng viên phải bảo đảm thu nhập đủ mức thực hiện tái sản xuất sức lao động thường xuyên tái sản xuất mở rộng.

2.3.4. Thường xuyên sơ kết, tổng kết, rút kinh nghiệm về phát triển đội ngũ giảng viên các trường đại học

Giải pháp nhằm rút ra bài học kinh nghiệm, điều chỉnh, bổ sung, quá trình phát triển đội ngũ giảng viên ở các trường đại học hiện nay, đề xuất phương hướng, biện pháp phát triển mới. Cách thức thực hiện như: tiến hành sơ kết, tổng kết phát triển về số lượng, chất lượng, cơ cấu; chủ động rút ra bài học kinh nghiệm; đề xuất điều chỉnh, bổ sung, phát triển mới. Đặc biệt, trong quản lý, cần rút ra các bài học kinh nghiệm trong phát triển đội ngũ giảng viên với lộ trình, bước đi cơ bản, bền vững, góp phần xây dựng đội ngũ giảng viên vững mạnh về mọi mặt.

3. Kết luận

Đội ngũ giảng viên trong trường đại học là nguồn lực quan trọng thực hiện đổi mới giáo dục đại học, phục vụ yêu cầu phát triển kinh tế xã hội của đất nước. Không ai khác, họ chính là người trực tiếp thực hiện và quyết định việc đổi mới, nâng cao chất lượng đào tạo và nghiên cứu khoa học trong nhà trường. Trong bối cảnh hiện nay, đang đặt ra ngày càng nhiều yêu cầu cao cho giáo dục, thì nhà trường đại học chỉ có thể đáp ứng kịp thời các yêu cầu đó khi và chỉ khi có một đội ngũ giảng viên đủ mạnh, luôn sẵn sàng điều chỉnh thích ứng trong điều kiện mới. Đội ngũ giảng viên bằng năng lực thực sự, lòng yêu nghề, say mê nghiên cứu khoa học, mới có thể cung cấp cho xã hội loại sản phẩm có giá trị nhất, quyết định sự phát triển đó là nguồn nhân lực

được đào tạo, nguồn nhân lực có chất lượng cao cho đất nước. Phát triển đội ngũ giảng viên đủ về số lượng, đáp ứng yêu cầu về chất lượng, có cơ cấu hợp lý đang là yêu cầu bức thiết đặt ra đối với các trường đại học trong bối cảnh hiện nay.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Bộ Giáo dục và Đào tạo, 2011. *Chiến lược phát triển giáo dục và đào tạo giai đoạn 2011 – 2020*. Nxb Giáo dục, Hà Nội.
- [2] Đảng Cộng sản Việt Nam, 2016. *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần XII*. Nxb Chính trị Quốc gia – Sự thật, Hà Nội.
- [3] Đỗ Thị Hòa, 2013. *Chính sách phát triển đội ngũ giảng viên các trường Đại học ngoài công lập*, Đề tài khoa học cấp Bộ, Bộ Giáo dục và Đào tạo.
- [4] Trần Bá Hoàn, 2006. *Vấn đề giáo viên những nghiên cứu lý luận và thực tiễn*. Nxb Đại học Sư phạm, Hà Nội.
- [5] Bùi Minh Hiền, 2006. *Quản lý giáo dục*. Nxb Đại học Sư phạm, Hà Nội.
- [6] Phan Văn Kha, 2008. “Phát triển đội ngũ giảng viên và bài toán tương quan giữa quy mô với chất lượng giáo dục đại học”, *Tạp chí Khoa học Giáo dục*, số 31, tr 15 – 18.
- [7] Trần Kiểm, 2009. *Những vấn đề cơ bản của khoa học quản lý giáo dục*. Nxb Đại học Sư phạm, Hà Nội.
- [8] Đặng Bá Lãm, 2003. *Giáo dục Việt Nam những thập niên đầu thế kỷ XXI – Chiến lược phát triển*. Nxb Giáo dục, Hà Nội.
- [9] Nguyễn Thị Mỹ Lộc, Trần Khánh Đức, 2010. *Chính sách quốc gia và sự phát triển đội ngũ giảng viên Đại học Việt Nam*, Đề tài khoa học cấp Bộ, Bộ Giáo dục và Đào tạo.
- [10] Lê Đức Ngọc, chủ biên 2004. *Giáo dục đại học - Quan điểm và giải pháp*. Nxb Đại học Quốc gia, Hà Nội.
- [11] <https://moet.gov.vn/thong-ke/Pages/thong-ko-giao-duc-dai-hoc.aspx?ItemID=5137>
- [12] <https://moet.gov.vn/thong-ke/Pages/thong-ko-giao-duc-dai-hoc.aspx?ItemID=5877>
- [13] Quốc hội nước cộng hòa XHCN Việt Nam, 2015. *Luật giáo dục 2005*, sửa đổi, bổ sung năm 2009, 2014. Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
- [14] Viện Ngôn ngữ học Việt Nam, 2005. *Từ điển tiếng Việt*. Nxb Đà Nẵng.

ABSTRACT

A number of issues raised for the development of teaching staff at universities today

Than Van Quan

Department of Military Education, Political Academy, Ministry of Defense

As a knowledge maker, developing capacity and quality for students, the teaching staff has made a great contribution to train human resources that are specialized for society. Accordingly, developing the teaching staff is a key task in improving the quality of training of universities. The content of development of teaching staff includes, developing in quantity, quality and structure, which ensures sufficient quantity, meeting quality and rational requirements as an important requirement for each school. In the current context, the development of teaching staff is facing advantages but also many difficulties and challenges require management subjects at all levels to pay attention, seek reasonable solutions to improve quality amount of this important human resource.

Keywords: University, university education, lecturers, university lecturers, teaching staff, develop teaching staffs.